

FESTİVAL*

Yazan: Beverly J. STOELTJE

Çeviren: Petek ERSOY**

Eski ve gücünü çabuk toplayan kültürel form, tüm dünya toplumlarının organizasyonları ve işlevleri karşısında zengin çeşitlidir. Her ne kadar birbirlerinden farklı olsalar da festivaller, kesin karakteristik belirleyici niteliklere sahiptirler. Onlar, takvimsel düzen aralıklarıyla meydana gelir, ulusaldır, halkın iştirak ettiği kompleks bir durumdur ve tüm bunlara ses, görüntü ve amaç da eklenir.

Festivaller, kolektif bir olağanüstülüktür ve grup hayatında kökleşmiş amaçlara hizmet eder. Prestij ve üretimin dağıtımına bağlı olarak paylaşılan sorumluluk, katılımın devamlılığını keskinleştirir. Pek çok festival kişisel dîni adama veya kişisel performans için fırsat sağlar ve bu fırsat festival için en önemli durumdur. Festivallerin diğer önemli amaçları ise atayı anmak, ataya ibadet etmek, yüksek değerdeki hüner ve yeteneklerin performansı veya grup miraslarının eklenmesine bağlı olarak gerçekleştirilen grup benzerliğinin ifadesidir. Bazen festival terimi yerine bazı durumların amaçlarını anlatan veya olayların sembolü olan başka kelimeler kullanılır. Mardi Gras (Katolik), Suktat (Yahudi), Holi (Hindu), Shalako (Zuni), Aadae (Ghanaian), Calus (Romen), Namahage (Japon), Kovboy Toplantısı (Amerikan) ve Salakların Şöleni (Fransız). Bu tip festivaller genel olarak çağdaş modern yapılarıdır, festival karakteristiğine iş verir fakat ilgili otoritelere veya girişimcilere ticari, ideolojik veya politik amaçlar sunar. *Ayrıca TEMSİL'e bakınız.*

Terminolojinin dikkati ayrıca festival ile RİTÜEL'in ilişkilerine soru sorar. İki tip sembolik yasanın ayrışması, modern dîni sistemler girişiminin sonucu olarak değişmiş, bu da doğal dinleri yok etmiştir. Her ne kadar yerli uygulamalar yaşasa da bu, yeni bir isim altında kökenin kılık değiştirmesi şeklinde olmaktadır. Bunlar ritüele karşıt olarak festival veya fiesta olarak bilinmeye başlamış ve modern resmî din tarafından yasallaştırılarak erkek otoritesine odaklanan ciddi önemli günler olmuştur. Yerli dîni uygulamaları kötülemek çabasıyla, modern dine ek olarak bir festival tahsis edilmiş, böylelikle önemsiz pozisyondan ritüel yaşamın çekirdeğine geçilmiştir. Protestanizm gibi son günlerin modern dinleri, tamamen festivali dinden ayırmakta ve ardından seküler bir olay haline dönüştürmektedir. Sonuç olarak ritüel, ya önemli günleri belirten pagan olarak telâkki edilmiş, ya da çocukların dinlenmesi için resmî din ile birleştirilmiştir. Festival, OYUN ve yaratıcılık anlamıyla keşif yaparak tecrübe eder, ritüele tezathığıyla anlamı kontrol etmeye girişir. Bütün biçimler kod ve kanallardan yararlanır. Eski kökleri içeren çağdaş festival ve tatillere örnek olan Azizler Günü, Bakire Mary, Christmas, yeni yıl, Easter, Mayıs Günü ve kutsanan, erimeye sunulan tüm eski Hint-Avrupalı ve/veya Doğuştan Amerikan dîni ritüeller modern resmî din ve KÜLTÜR ile birliktedir.

Modern kültürlerde ritüel ve festival müstakil olay olarak meydana gelmektedir; fakat daha erken dinler bizim

* Richard BAUMAN, *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments*, New York Oxford University Press, 1992, 261-271.

** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Öğrencisi

daha büyük ritüel dairesinde sınıflandırdığımız festivali, takvimsel aralarla bütünlemektedirler. Bu nedenden dolayı din üzerine olan pek çok edebiyat, ritüel, festival, fiesta veya karnaval, anlatılan iki biçimi birbirinden ayırmaz.

Festival İletişimi

Festival iletişimi, katılımcıları aktif olarak çalıştırır. Festivalin işte bu özelliği onu diğer büyük ölçekli biçimlerden ayırır. Belli bir mesafeden, televizyondan ya da başak olaylardan dikkat edilerek bakılırsa, katılımcılar pasif olarak mesaj gönderirler fakat rollarında de başak seçenekleri yoktur. Bundan dolayı, bizler festivali katılım ve performansın umumî bağlamda birleşimi olarak açıklayabiliriz. Kur yapma veya dîni adama gibi gösteriler festivalin halka kapalı olarak gerçekleştirilen çok küçük aktiviteleri olsa da, ayrı bir festivalin özel gayeleri olarak oluşturulma imkânına da sahiptirler. Bunun daha da ötesinde festivalde –halka açık ya da kapalı- olarak konuşulan, oynanan ya da gösterilen her sosyal veya olağanüstü şeyden bir sorumluluk umulur.

Bu durum, daha sonradan katılanlara ve onlardan istenen dikkate de bağlıdır. Ve bu dikkatin konsantrasyonu kendine gelmeyi yükseltir, sosyal performansla sosyal dönüşlülüğün keşişmesini yaratır.

Festival iletişimi, dikkatini günlük hayatın varlık, rutin ve üretim odaklı çerçevesinden, sosyal hayatın besleyip büyüten, dönüşümlü ve karşılıklı boyutlarına odaklı çerçevesine yönelik büyük değişiklikler içerir. Herhangi bir çerçeve değişikliği günlük bir duruma veya tehlikeye kural koymasına da, pek çok festivalde ticarî işler sağlıklı bir şekilde büyüyüp gelişmektedir. Kanlı şiddette MASKE ve kostüm kılık değiştirmektedir. Çerçevelerdeki değişiklik hiçbir şeyi garanti etmez fakat daha çok gerçekliğin yerini değiştirir. Böylelikle sezgi, ters çevirme, risk ve sembolik ifade egemen olur.

Festivalin mesajları grup tarafından paylaşılan tecrübe ve bu tecrübeyi çoğaltan açıklamalar hakkındadır. Paylaşılan tecrübe mit, müzik veya drama (DRAMA PERFORMANS'a bakınız) olarak kanun çıkarabilir; ayrıca ekin toplamak gibi günlük hayatın bir parçasının temsiline işaret edebilir; "bizim" diye açıkça tanımlanabilen olayın retorik hareketine egemen olabilir. Sosyal tabanlı tüm festivallerde, her ne kadar, mesajlar direkt olarak şimdiki sosyal durumları anlatsa da, geçmişi de aynı şekilde anlatmaktadır. Çünkü festival, grupları biraraya getirir ve toplumun hem kendisiyle hem de kişinin toplum içindeki rolüyle ilişki kurmasını sağlar. Tüm çabası, festival ve sosyal hayat arasında keskin ilişkinin açıklanması yönünde değişim veya zorlamayı gerçekleştirmektir.

Festival Yapıları

Festival gerçekliğini yaratan yapılar, (1) olay yapıları ve (2) sosyal yapılar olmak üzere iki grupta karakterize edilebilir.

Olay yapıları:

Festivalin birbirine eklenen aktiviteleri rastgele meydana gelmez fakat daha çok sıra, resmi ve resmîyetsizlik üzerine anlaşılmalı şekilde oluşur. Birbirini takip eden olaylar genellikle hakiki festivalin içine dahil edilmiştir.

(a)*Açılış töreni:* Geçit töreni gibi basit veya ayrıntılı olan bu tören, resmî açılışı sağlar. Tek kişi, kurum ve bazen kostümlü karakterler bu törende gösteriler yaparlar, topluluğun sosyal yapısını gösterirler ve topluluğa egemen değerleri doğrularlar.

(b)*Ritüel:* Festivallerde ritüel, dîni amaca hükmedecektir. Aziz'e veya Baki-re'ye söz verilir, yağmur veya hasatın yortusu için kutsal dans yapılır. Seküler festivallerde ritüel olayı ölümün ve yaşamanın veya festival kraliçesinin taç giyme törenini adresi olma anlamını taşır.

(c)*Drama ve yarışma:* Topluluk; halk tiyatrosu, yarışma veya diğer oyun yazarlık biçimlerine bağlı olarak sosyal

ilişkilerde ve/veya hayatta kalabilme meselelerinde sosyal savaşı ve endişeyi ifade eder. Meksikalı pastorelas, İngiliz mummies' oyunları ve Yahudi Purimspiel gibi ritüel dramada veya Indianapolis 500 veya kovboy rodeo gibi ritüel yarışmalarında tecrübe, tarihte herhangi bir noktadan veya herhangi bir sosyal tecrübenin olduğu ülkeden sembolik olarak adreslenir. Buna el olarak pagan ve modern dîni temler bazen huzurla bütünleştirildi, tarihin bir periyodundaki aksiyon ve karakterler başkalarıyla karman çorman edildi, hayvanlar insan davranışını ve ilişkilerini sunabilir oldu ve kutusal ve seküler tersine çevrilebilir oldu.

Oyun yazarlık biçimleri çözmek veya çözüm sağlamak için zorunlu olmadığında devam eden yasa, gruplar ve muhalefetin gösterisine bağlı olarak bu biçimler savaşı açıklar ve gerginlik derecesinin kaynaklarını teşhis eder. Bunlar, sosyal düzeni sağlar, değişimi tanıtır, devrimin gelişmesine yardım eder veya alternatif bakış açıları ifade eder veya sosyal gerçeklik kontrolündeki güçlere bağlı olarak ve performans üstlenerek muhalefete karşı direnir.

(d)Şölen: YEMEK, festivalde büyük bir rol oynar. Bazı festivaller şöenlerde barbekü veya domuz rostosu gibi özel bir yerde büyük grupların beraber yiyebilecekleri şekilde yemeği genelleştirir. Özellikle relevant, festival yemeğinin doğasıdır. Gruba kimliğini cisimlendirme fırsatını sunar, böylelikle festival yemekleri daima belli olur: Posole, haggis, karides jambalaya, homentashn, koyun etinden türlü. Buna ek olarak ne yemeğin ikram edildiği, kimin ikram ettiği, nasıl hazırlandığı, hangi tür baharat veya sosların katıldığı, eklemek ve içeceğin hepsi "geleneklerimiz"le ilişkilidir. Kimse tortillaları ayçörekleriyle ya da ayçöreklerini eklemekle birbirine karıştırmaz. Festival, ayrıca yemenin sosyal rolünü belirtir: Pek çok insan belirli bir zamanda belirli yemekler yiyerek grup kimliği-

ni doğrular, aynı zamanda kendi geleneğini de yutar.

(e) Dans ve Müzik: Yemek gibi, dans da hareketle kişiselliği içeren, grup tarafından icra edilen ve pek çok üyenin aynı hareketi yapmakta sözleştiği bir durumdur. Uzmanlar müzik veya davullarla dansa eşlik edilmesini sağlayacak, müzisyenler de bu durumun dışında ayrıca, dansı içerecek şekilde kendi icralarını yapacaklardır. Halk geleneğinin veya sosyal rolün bir parçasında olduğu gibi dans, dîni gayeler için de icra edilebilir. Müzik ve dans festivale nüfuz ederek, pek çok aktiviteye ve katılanların duygularının anahtarı olmaya yönelik bir adım oluşturur.

(f) Olayın bitirilişi: Festival, resmî açılıştan resmî olmayan bitirilişe bir örnek halinde takip eden doğallık ve yoğunluğun yükselmesiyle karakterize edilmiştir. Olayın bitirilişi, açılış töreninin tersine, yapının az, yaratıcılığın ve kişisel ifadenin çok olduğu bir biçimde sergilenir. Ses ve katılımın arttığı gibi; davul çalma, dans etme, içme ve havai fişeklerin eşlik ettiği birlikteliğin sergilenişi, şarkı söyleme ve sosyalizasyon da sürekli artmaktadır.

Katılımın Sosyal Yapıları:

Her ne kadar festivaller pek çok ortak özellik paylaşırsa da, radikal olarak görünüşte, seste ve amaçta değişiklik gösterebilirler. Belli bir festivali anlayabilmenin yolu, katılım kavramını anlamaktan geçer. Grup-tabanlı festivallerde kişilerin katılım için pek çok alternatifleri vardır ve herkes aynı aktivitelere girmez. Fakat eğer esas girişimciler katılanlardan çok seyirciler veya tüketicilerse; topluluğun sosyal hayatı olayın tabanını oluşturmaz.

Festival geniş katılım için fırsatlar önerir çünkü onun genel amacı bütün grup üyelerinin maksadına uygundur. Bundan dolayı ayrılmış sosyal ilgileri cezbeder, sosyal grubun hudutlarının değişikliğini tanıtır. Kadınların ve erkeklerin rolleri olacaktır: Genç, yaşlı herkes

gider, belli bir gruba dahil olan ve olmayanların kendilerine göre yerleri vardır, zengin ve yaşlılara aynı yerden yürürler. (gerek olmadıkça beraber) Çünkü sosyallik tabanlı festival farkı tanır, katılım ve entegrasyon için uğraşır, dış ideolojik kontrole meydan okur.

Gördüğümüz gibi, özel aktiviteler topluluğun endişelerini yansıtan festival için uygundur. Buna ek olarak eğer topluluk bazı etnik gruplardan, etnisiteden oluşuyorsa, bu durum aktivitelere de yansır ve katılanlar bu esas üzerinden seçenekler meydana getireceklerdir. Sosyal grup içinde yaş ve cinsiyet ayrımları önemlidir, festival aktiviteleri özellikle yaşlı, genç veya kadın, erkek için dizayn edilmiştir.

Festivallerde ortak olan aktivitelerin bir kategorisi kesinlikle gruba ait değildir: İnsanların kendi eğlenceleri ve eşyalarıyla seyahat etmesi. Bazı festivallerde baştan aşağı bütün karnaval, festival yerlerinde başlayabilir, başkalarını kişisel uzmanlar üzerine konsantre olabilir-falcılar ve büyücüler gibi- ve hâlâ onlar hüner işçileridir. Bu marjinal seyahat insanları gruplara tüketim için egzotik, garip ve değişik önerilerde bulunurlar. Buna tezat olarak yerel icracılar, seyyar uzmanlar garip bir ticarî etkileşim önerir. Bazen hediyelik eşya, anormal bir yaratığın anısı veyahut da falcının katılımcıların talih umutlarını uzun zaman sonra yükseltmesinden arta kalan diğer anıların derinleşmesidir.

Festivalde katılım için motivasyon, dînî sözün kanıtını içerir, sosyal prestij gösterisi veya kazancıdır, politik hislerin kamusal durumudur, yarışma gibi olaylara veya özel tecrübe gösterilerine katılımdır ve çok türlü ilişkilerin keşfine ve müzakeresine izin veren sosyal etkileşimdir.

Sembolik Yöntemler

İki sembolik yöntem, ağırlıklı olarak festival mistiğine bağlıdır. Geçici gerçekliğin hilesi ve dönüşüm.

Geçici gerçekliğin hilesi:

Festivalin geçici gerçekliği zamanı en azından iki boyutta birleştirir. En başta devir ve ritim ilkeleri tecrübeyi ifade eder. Son günlere kadar kullanılan ay takvimindeki bu döngü model, sürpriz olmayan bir şekilde kültürlerdeki ay döngüleriyle ilişkidir. Festival, zamanın bir bölümüyle tekrar ve tekrar olur, ayın döngülerine işaret eder, mevsimlerin yıllık tekrarıdır ve gezegenlerin hareketleri güneş takvimini yönetmektedir. Festival, ya her ay kesin bir tarihte ya da her yıl periyodik bir zamanda takvimsel olarak meydana gelir. Zamanın döngüsü festival için bir mazerettir, her insan gibi bağımsızlıktır. Ayın bölümlerine benzemeyen, kişileri zaman içinde hareket ettiren ve özel partilere benzemeyen, zaman dışında bir yol yapılandırılan festival, sosyal grubu bu döngü gücünün boyunduruğu altına sokar, uzay ve zamanın sonsuz yöntemleri arasında ilişki kurar.

Geçiciliğin bu ikincil boyutlarında, geleneği ifade eder ve her biriyle yüzleştirmeyi değiştirir. Tecrübeden festivalin anlamı çıkarılır; buna ek olarak festival geçmişini vurgular. Her zaman olan ve her zaman için meydana gelen festival, geleceğe karşı yönetilir. Buna ek olarak festivalin yeni ve değişik yasal boyutları, onun yaşama gücüne bağlıdır.

Dönüşüm:

Zıtlığın ilkeleri çevresinde festivalde; taklit, yan yana gelme, yoğunlaştırma ve aşırı gelişme gibi günlük hayatla birlikte zıtlaşan iletişim ve davranışa yol gösterir. Bu ilkelere, iletişim için kullanılan bütün kodlarda başvurulabilir. Örneğin taklit, davulun sesi, havâfişekler veya şarkı söyleme sesleri olay süresince devamlı işletilebilir veya ayı imajı, mısır sembolü veya kovboy/sığır çobanı gibi daha çok görmeye ait semboller pek çok durumda gösterilebilir.

Sembolik formun festival kullanımı, farklı disiplinlerden, sayılı bilginin ilgisini çekmiştir: Jane Ellen Harri-

son'dan Victor Turner ve Mikhail Bakhtin'e, dîni tören ve festivallerde gizli dönüşüm hakkında çalışmalar yapılmıştır. Festivaldeki dönüşüm, sembolik idare formunu yukarıda listelenen ilkeleri kullanarak alır. En çok kullanılan *ters çevirme* kurulmuş sosyal düzenin zıtlığını, sosyal hiyerarşiyi ve rol cinsini içerir. Hiyerarşik toplumlarda sembolik *ters çevirme* zirvedeki "aşağı" ve dipteki "üstün" ile yukarı-aşağı dünyayı yaratır veya festivalin devamı düzen içinde olsun diye egalitarianizmi deklare eder. Soyтары gibi özel karakterler sembolik aksiyonda ajanın rolünü üstlenebilir. Egalitarianizmin belirli norm olduğu toplumlarda, sembolik *ters çevirme* kraliçe ve prenseslerin hükümranlığını yaratabilir (özellikle Birleşik Devletler'deki festivallerde sıkça olur.), egalitarianizmden aristokrasiye ve erkek egemenliğinden kadın egemenliğine olan sosyal yapının zıtlığını kanıtlar. Festivallerdeki yarışmalar aynı amacı sunarlar: Yarışmaya göre icracı yaratmak ve onları galip ve mağlup olarak bölmek, aynılıktan farklılık yaratmak.

Yan yana bulunma ilkesi kültürel temalar izin verir ki farklılığın derinden köklenen kavramaları zıtlanabilir veya sosyal tecrübeden zıtlık çıkarılabilir. Örneğin, modern area olana kadar, çoğu toplumlar hayatta kalan, dikkate konan ve cins farklılıklarını vurgulayan bereket ritleri ve yeniden üretilen roller üzerine zihnini işgal etti. Bugün festivaller cins rolleri, kur yapma ve romans yasası için fırsat sunmaya devam etmektedir.

Festivalden seçilmiş çoğu tema, pek çok koda tekrar edilecektir, çoğu davranış ve aksiyonlar aşırı bulunacaktır. Sembolik formlar büyük miktarda kültürel bilginin iletişimine izin verir. Çünkü semboller mesajları yoğunlaştırır ve muhtelif anlamları taşır, anlamda bazı müphemlik önerir. Çoğu dramatik semboller festivalin maske ve kostümleriyle ilişkilidir. (GİYİM'e bakınız.). Onlar hep

bilindik ve garip fakat açıkça insanın içini mesaj taşıyıcıya dönüştürebilir- bu bilgi olağanüstü, egzotik, yoğunlaştırılmış, garip veya doğada gizemli olabilir. Dil, müzik, objeler, aksiyonlar ve insanlar hepsi sembolik iletişim için mevcuttur. Düzenli adımlarla yürüyen bando müziği dans müziğinden farklı mesajlar taşır, soyтары aksiyonu bir kraliçe davranışının nakledilmesi ile değil, başka bir şeyle ilişki kuracaktır, seyyahların konuşma yöntemleri ile otomobillerin gösterişleri hakkında konuşmak başka konulardır ve bir boşaya binenin gönderdiği mesaj ile öldürenin mesajı da birbirinden farklıdır.

Norm ve kuralların izinli rahatlamaları festival stresinin bilgin çevirileridir ve sosyal kuralın inkârıdır. Risk kapılarının açılması, yıkım ve dinlenmenin yüzleştirilmesi için yeniden canlandırmanın temaları gizlice birleştirilmiştir; aşırılık, zıtlık, tekrar, yan yana gelme ilkelerini önerir ve yoğunlaştırma katınlara dönüşümü ve yeniden doğmayı tecrübe etmelerinin yolunu gösterir. Bu pek çok biçim alabilir: Kişisel doğrulama, politik aksiyon, kur yapma ve evlenme, sosyal diriltme vb.

SONUÇ

Hepsi beraber alındığında festival şöyle kolaylıklar sağlar: Yapıların yeniden düzenlenmesine, buna ek olarak yeni çerçeveler ve yöntemler yaratmasına; sonuç olarak grubun kimliğini güçlenip, buna ek olarak kendi ilgisinde oynama gücüne veya sosyal konulara eklenmesine bağlıta bulunur ve eğer aynı konuda birden çok yorum olursa çatışma mümkün hale gelir. Her ne kadar, eski ve modern toplumlarda festival gelişse de, sosyal güç nedeniyle yeniden doğuş formları daima sosyal hayata yasa çıkarır ve insan topluluğunun ifade edilebilir teşebbüsünü içerir.